

Privatiseren of niet?

Veel overheidsinstellingen lijken net dieren met twee zenuwstelsels. Is er een probleem dan zegt het bestuurlijke zenuwstelsel: staart naar links. Maar het politieke zenuwstelsel stuurt de staart naar rechts. Zo staat het beest vriendelijk met zijn aars te karnen maar het schiet niet echt op.

Sinds het optreden van mevrouw Thatcher is de heersende mening dat je het probleem oplost door te privatiseren. De privatiseerbaarheid wordt aangegeven door de mate van maatschappelijk belang van de instelling. Als het wat verder van het algemeen belang aflight, kun je privatiseren, als dat niet het geval is kun je het maar beter, of langer, als onderdeel van de overheid handhaven.

De afgelopen tijd blijkt dat dit geen goed criterium is; vice-premier Dijkstal komt, meen ik, de eer toe dit voor het eerst in het grote publiek te hebben uitgesproken. Er wordt nu gekeken naar misgegane privatiseringen en dat is koren op de molen van hen die liever veel zaken bij de overheid willen houden. Is privatiseren goed of slecht? Welke instellingen moet je wel, en welke niet privatiseren?

Het enig andere criterium ligt zo voor de hand dat je het nauwelijks durft op te schrijven: daar waar sprake is van concurrentie moet je privatiseren en waar dat niet het geval is, niet. Zo simpel is het. Soms moet je concurrentie mogelijk maken, zoals het wettelijk voorschrijven van tpa (third party access), het recht van een onderneming tegen betaling het netwerk te gebruiken van een ander; dit is toegepast bij de telecommunicatie, het kan in theorie bij de spoorwegen en het zou kunnen bij energie-infrastructuur). Het argument dat een instelling van groot maatschappelijk belang is, en daarom onder de overheid moet blijven, is onzin. Bakkerijen vervullen een buitengewoon belangrijke maatschappelijke functie en het overheidstoezicht kan via norm- en regelgeving uitstekend worden gewaarborgd.

Neem universiteiten. Men zou ze moeten privatiseren zodanig dat ze rechtstreeks geen cent meer van de overheid krijgen. Studenten zouden dan een kostendeckende bijdrage moeten betalen. Zij die daarvoor niet de middelen hebben zouden een beurs kunnen krijgen bij een stichting, die het geld ontvangt dat nu naar de universiteiten gaat. De politiek kan vervolgens bepalen welke criteria moeten worden aangelegd voor het verkrijgen van een beurs. De ene politieke partij zal hoge rapportcijfers als norm nemen, een andere misschien de vereiste dat toekomstige studenten op hun handen kunnen lopen. Voor de universiteit levert dat geen probleem op. Normen voor de examens worden door de overheid vastgesteld en door een onafhankelijke commissie gecontroleerd zoals dat al bij veel examens gebeurt. Door op deze wijze de bestuurlijke verantwoordelijkheid te scheiden kan er bedrijfsmatig worden geoptimaliseerd en krijgt de politiek het primaat waar zij recht op heeft. Universiteiten zouden dan, als alle profes-

sionele bedrijven, verlangen dat hun medewerkers alle inkomsten in de pot storten. Afhankelijk van hun inbreng, in geld, studentenbegeleiding, onderzoek of anderszins, kan de universiteit dan een marktconform salaris vaststellen. Deze regeling houdt dus in dat iemand als de heer Bomhoff niet hoeft te verkassen, al zijn we op Nijenrode blij met zijn komst.

Het komt in feite neer op een scheiding van machten en dat past in een lange traditie van westerse civilisatie. Het begon met de scheiding van kerk en staat – nog steeds niet helemaal gelukt – en in de achttiende eeuw met de scheiding van de wetgevende-, uitvoerende en rechterlijke macht – nog slechter gelukt. Daar komt dan nu de scheiding van politieke verantwoordelijkheid en van bestuurlijke verantwoordelijkheid bij: geef de politiek wat des politieks is en het bestuur wat des bestuurs is.

Neemt men dit als axioma, en de logica gebiedt dat te doen, dan zijn ook zelfstandige bestuurlijke organen in situaties waarin geen sprake is van concurrentie, een goede zaak. De vraag is dan hoe men kan voorkomen dat de kosten daar uit de hand lopen en dat er geen bestuurlijke wanorde komt. Welnu, in het bedrijfsleven heeft men daar iets op gevonden, ideaal is het niet, maar het werkt wel. Het heet: Raad van Commissarissen. In dit geval moet de overheid wel richtlijnen geven voor de maximale salarissen en het maximale leasebedrag voor directeuren; die gegeven zijnde komen de verdere kosten dan wel in orde.

J.G. Wissema